

ПРИЧЕ „ДНЕВНИКА“

Блондине пуног месеца на рубу тесно скројене вароши

Милутин Ж. Павлов

Нема те магле у којој се може загубити светла нит сећања.

Још увек одмотавам вунено клупко зидног календара, давно осликано белим фарбама, да се лакше снађем у сивом штрикеријају загуљених датума. Много је распараних цемпера у том размотавању. Нема тог вуненог размршаја, а да ми пред очима не севну праменаста лахорења три блондине – Јелисавке, Јоланде и Јованке, коју сам баш ономад сањао како у пуном галопу белог коња, расипамо цветали маслачак по зеленим властима траве и говоримо стихове Волта Витмена *И оно што ја присвајам и ти ћеш присвојити*. Била је осунчана русим косама и очима. Учила ме је да треперим ноћу као маслачак у ливадској трави, и да севнем бритком реченицом из рукава када ме шта заболу у памети. Ја сам јој говорио да је булка у тек влаталом житишту док би она тихо певушила јечам *Жела Косовка девојка*. И живели смо тако рефрен пуног месеца у трави. Е, сад, да ли је месец јуни залазио у јули, поуздано ме вара сећање, али било је лето, лето заврело као сјај њених увојака о чије загонетне власи се сапилићем.

Јоланду сам срео у аутобусу када сам се из Београда враћао са празним фасциклама кратких прича разасутих по редакцијама чије су секретарице биле блондине, али ни једна блиска сјајној плетеници госпођице Јоланде. Јоландино седиште, нумерисано украј левог рамена, таман да ми се приклони за шапат како је севнула у три филмска кадра Роберта Роселинија, у Риму... И како би било лепо да једнога јутра осванем пред вратима њеног стамбеног квартира у Паризу, где ће се преселити из Рима, када се врати из Кикинде, и да ме уведе, уз помоћ Брижит Бардо, чију фацу ће дублирати, као филмског сценаристу из тесне вароши где је чекају кифлице са салом заслађене руком њене матере, а моје негдашње учитељице која је уживала у мојим декламацијама Ђуре Јакшића, уз рефрен, *ја сам стена ал' крвава*.

Јелисавка јесте нешто лебдеће, госпођа у годинама, управља Народном библиотеком уз телесни гард мужа који је својевремено играо тенис са Резом Пахлавием у Женеви. Јелисавка је приређивала незаборавне седељке стихоклепних дечараца и девојчурака у библиотеци и подучавала нас, том збиру припада и моја фаца, психогеним речником шта би могло бити оно што освануло није?! Мени лично је приповедала, како се у библиотечкој канцеларији, пред њеним барокним писаћим столом појавио песник из Новог Сада, чије име уз презиме зна, али неће да ми га искаже, утегнут белим панталонама и прсном морнарском мајицом са картонским кофером трговачког путника. Изнад чупавих обрва, маркантно фациран, на глави, носио је, накривљено, женске тетег гаице уместо фесића. С врата је декламаторским баритоном, понудио тек изашлу збирку под насловом *Хиљаду и једна ноћ у хаустору јавне куће*. Рекао сам Јелисавки да знам то песничко име на чије презиме алудира, али сумњам у ту женску реkvизиту раскалшног Баната на његовој глави, осим ако не мисли на своје интимно покриће. Избацила ме је наглавачке из библиотеке, без позајмљеног *Чаробног брега* потписаног руком Томаса Мана.

На тим блондинским и младалачким укрштајима лирског усмерења појавио се, пегаво распоређен по образима, са раскошно цепним стиховима, Бора Ђукић алијас Оливер Тихи, за кога се у то време тврдило да господари берзом стихова и да лично по Београду и Загребу, ређе у Суботици и Битољу, препродаје своје риме.

Мала варош, а још већа лирска халабука. Смело је тврдио како ће занемарити писање стихова у корист ликовног акварелисања и да ће лично одиграти партију шаха са Албертом Моравијом. И замислите, одиграо је ту партију, не само на Макарској ривјери, него и у Ватрогасном дому тесне вароши пред виђеним ватросталним пехарима и ватрираним официрима. ■

ИНТЕРВЈУ: БЛАГОЈЕ БАКОВИЋ, КЊИЖЕВНИК

Бити песник је стање духа

Медала културе за животно дело, односно за укупно стваралаштво, коју додељује Културни центар Војводине „Милош Црњански“, крајем 2025. уручена је једном од водећих савремених српских песника Благоју Баковићу. У преко четири деценије стваралачког рада, Баковић је објавио на десетине књига, а поезија му је превођена на више од 30 језика. Добитник је бројних књижевних признања, између осталих, и Змајеве награде Матице српске, награде „Филип Вишњић“ за целокупно животно дело, „Вукове награде“, а Влада Србије доделила му је признање за врхунски допринос националној култури.

● **Да ли се и шта све променило у песничком свету Благоја Баковића од првог стиха прве поетске књиге „Жељ под водом“ из 1979: „Једна блиједа омча свијетом шета“...**

– Све се мења да би било исто. А све је исто да би изгледало другачије. Тај први стих, из моје прве књиге: „Једна блиједа омча свијетом шета“, у времену кад сам га записао пре је била метафоричко пророчанство и имагинација језика која више управља његовим записивачем, такозваним песником, него што песник управља њоме. У међувремену тај стих је напустио своју метафоричност и дошао по своје. Нити је омча више бледа, нити нешто вребајући шета. Она је престала да шета. Спустила се на човеков врат, на врат читавог човечанства. Кад ме питате да ли се нешто променило – променило се, али на горе.

● **„Баковић не дозива музе, оне су с њим и дању и ноћу, и на јави и у сну“... Има ли певања без дара?**

– Једном сам већ рекао да ја овај свет делим на песнике и цивиле. Притом, песници ми нису они који пишу, нити су ми цивили они који не пишу. Многи цивили су пишући призвали милост и стекли, пробудили дар. А многи даровити песници са даром су живели на овом свету, као ратари, као пастири, као пиловци, као ратници, као пројаци, као директори, као пилоти, а да нису записали нити један стих. Бити песник је стање духа, нека изведрица и провала духа загледаног у ситне и неприметне, невидљиве односе међу стварима и појавама. Онај ко примети невидљиво дешавање и кога послужи милост језичког уобличења тога стања, стиче статус песника. Колико је наших предака, можда и даровитијих од свих које знамо, великих песника, отишло са овог света а да није записало ниједан стих. Сматрам да је најбоље кад песник, то јест онај који је добио са неба позивницу и дар да пише, стварно и пише. Дакле, има певања без дара, али то, по мени, није певање. Лепше је када песник ћути, него када непесник пева.

● **Певала је Десанка Максимовић „Ко хоће да доживи чудо...“ а Мика Антић је записао „Ја верујем у чуда“... Шта су чуда за Благоја Баковића?**

– Мислим да одлучујућу улогу за стваралачки чин једног песника, и свих његових будућих песама и књига, има чудо. Један од највећих српских песника, мој пријатељ и брат, Бранислав Брана Петровић, с ким сам проводио земалске дане и ноћи, па и ноћи за кафанским столовима, волео је често да каже: *Јебеш сваку ону песму која не почиње са - Боже мили, чуда великога*. Дакле, одлучујућу улогу за једног песника игра откровење звано чудо. Јер, кад детаљ ове бескрајне целине, кад треперење листа на ветру, развијање пупољка пред развојором, влага у очима по којој капци клизе, моћ изговарања речи које желиш да изговориш, моћ корака, моћ да махнемо некоме руком, моћ да можемо некога загрлити, постане будућем песнику чудо, онда тај доживљава право Богојављење. А на Богојављење човек, у овом случају песник, одговара богослужењем. А када пишући песник осећа да богослужи, све му постаје песма. Таквога песме буде из сна да их запише, песме му траже да заустави свој ауто да их запише. Песме се њему јављају, не јавља се он песмама. Песма му тражи да на брзину објуге сандале и да се са ивице од вулкана залети и скочи у Египту, по песму. Песма му тражи да је, као мазију, вади голим рукама из ватре. Песма познаје ко је њен верни слуга и одани, и пожртвовани, а стрпљиви записивач. Песма не воли халапљивог записивача, који дрмса тему, као жару грану. Песма се рађа као дете. Али не може да се роди ако људска душа са небом не занесе. Његош би на то реко, да парафразирам: *Ој Господе на висини, који гојиш безмертије, те са небом душа људска, има неко сношење*. Без тог сношења нема ватре у утроби, ватре која је прожизнута небеским огњем. Чак и нежне лирске песме, благе љубавне песме, ако нису са небом свезане, немају шта да траже у решету времена.

● **У једној песми, Вама посвећеној, пише да „тражите златнога руна“... Да ли је у уметничком стварању ипак важнији циљ од самог путовања?**

Фото: приватна архива

– Сви ми који путујемо, знамо да циљ није неко место тамо у даљини, на крају пута и времена. Ту науку научио сам од мрва, а мрав је научио директно из Библије. И зато се, тај мој мрав, запутио ка Цариграду, не жалећи ни плачући што неће стићи у Цариград. Него све радујући се што ће му живот проћи на путу ка Цариграду. И зато он одговара коњанику који га са коња пита: *Куд си се запутио мрво, знаш ли да ти ни хиљадито колена неће стићи у Цариград*, радосно одговара – *Није мени важно да стигнем у Цариград него ми је важно да ми иживот прође на путу ка Цариграду*.

● **Иако је „тајна певања у најдивнијој вези са небом“, како сте не једном рекли, стиче се утисак да поезија континуирано гура на читалачку маргину. Има ли у томе и кривице песника или једноставно нове генерације не разумеју довољно свет поезије?**

– Кад имамо групне песничке вечери, често чујем од својих колега песника, изразе незадовољства због мањка публике. Често бива више песника него слушалаца, читалаца и гледалаца, по позамашним салама. Ја им готово увек кажем да је у доносу на оно шта пишемо и како пишемо – много више публике него што то заслужујемо. Модерна поезија све се више своди на језички експеримент који само служи књижевним и језичким научницима. Чак и песници ретко читају своје колеге. А када на ту некомуникативност поезије додамо још гору некомуникативност књижевне критике, добијамо такозвано незадовољство песника књижевном публиком. Таквима, кад наступам заједно с њима, сметају дуги аплаузи и такозвани бис на који ме публика неретко зове. А да би ми се шеретски осветили називају ме популистичким песником. Таква популистички песник су до скоро били Бранислав Петровић, Стеван Раичковић, Милован Данојлић, Добрица Ерић, а још увек су Матија Бећковић, Љубивоје Ршумовић, Перо Зубац и све су ређи.

● **Дође ли тренутак када се поета умори од певања?**

– Човек не може да се умори од лепоте. Од када сам престао да пишем поезију, а то је после првих седам, осам књига, почео сам да је записујем. А шта то за мене значи. Дакле, од када записујем песме, мене песме прекидају у другим пословима да их запишем. Понекад се, од некуд, одрони толико песама да ме је по мало стид да их све записујем. Али су ме Стеван и Матија, једног пролећног дана, учили и охрабривали да слободан, без страха и зазора, записујем изобиље оног што ми се чини да лако долази. Охрабривали су ме њиховим искуствима. Између њиховог става и искуства, и става Вилијама Батлера Јетса, који каже: *„Бих, сате и сате мога да изгубим на стих, ал ако не изгледа да трен га је дао луд, тад све је узалудно и бесмислен је труд... Јер, умилни звуци да се сложе, тражи се моћ већа но за све остало, па ипак нас, да смо ленштине од свукуд бије глас...“* Између та два става, кад год ми песме дођу, ја их записујем. Али, ако ми се не појаве ни по годину дана, ништа не радим да бих их примамии и дозвоа. Оне мене имају кад хоће, а ја њих кад дођу. И приликом записивања, не одузима им реч да бих је себи дао. Не злоупотребљавам свој службени положај.

Мирослав Стајић

УЗ „ПОЧЕТАК ТРЕЋЕГ МИЛЕНИЈУМА” АНДРЕЈА ТИШМЕ

Храброст за стварање

„Када сам био млад уметник, и млад човек уопште, био сам гладан знања. Читао сам много и разнолико: теоријске текстове, разговоре са реди-тељима и књижевницима, бележио сам успутне, наизглед споредне увиде. Ипак, изненадило ме је када сам код Орсона Велса — уметника кога сам ду-боко поштовао — прочитао да је за уметност најважнија управо храброст. Деловало ми је то су-више једноставно, готово банално, чак помало и војнички. Данас, са дистанцом го-дина, све јасније увиђам да је хра-брост заиста пресудан чинилац — али не храброст за сукоб, већ хра-брост за стварање.”

Ову мисао изговара Мирослав Мандић, вечити шетач и неуморни трагалац, песник, есејиста, фило-зоф, концептуални уметник, током једног од разговора у ок-виру циклуса „Почетак миленијума”, одржаних између априла и јуна 1996. године у данас, нажалост, блаженопочившој „Прометејевој” књижари „Мост”, у то време жаришту новосадске интелекту-алне сцене, месту сусрета, полемика, али и тихих унутрашњих преиспитивања. Циклус је осмислио Андреј Тишма, сликар и ликовни критичар, вођен идејом да значајним именима српске уметности отвори простор јавног промишљања о времену које надлази — о новом миленијуму и о оним, још нејасним, али већ наслућеним померањима унутар цивилизацијских парадигми.

Три деценије касније, Тишма ће, поново под окриљем „Прометеја”, сабрати те разговоре у књигу „Почетак трећег миленијума”. У њој се, поред Ми-рослава Мандића, појављују и гласови Велимира Абрамовића, Евгеније Демниевске, Вука Стамболо-вића, Драгана Мојовића и Божицара Мандића, чиме настаје својеврстан мост између два миленијума. Збир је то различитих визија будућности чији је заједнички именитељ уверење да је храброст да се

остане осетљив, отворен и рањив пред светом, да се истражују непо-знате територије ума и духа и да се сопствени глас без страха усмери ка неизвесном — само језгро ства-ралачког чина. Зато „Почетак трећег миле-нијума” није само архивски доку-мент нити сентиментална збирка сећања. Ова књига је живи траг духа једног времена, али и подсетник да су питања која су мучила уметнике на прелазу векова — однос према традицији, одговорност интелектуалаца, улога уметности у друштву у кризи, страх од новог — подједнако актуелна и данас. У том смислу, књига Андреја Тишме подсећа и на то да је нови „почетак” увек и изнова могућ. Он је отворен за сваког ко, како каже Мирослав Мандић, поседује храброст за стварање: храброст да непоколебљиво верује у соп-ствену визију и да се, поново и поново, сучи са празнином неиспуњене стране, белином платна или — тишином. Мирослав Стајић

ПРЕДЛОГ ЗА ЧИТАЊЕ

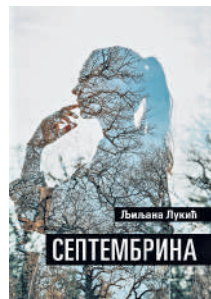
Меморијал Сесил Вајсброт (Академска књига)

Сесил Вајсброт, добитница 2024. године Међународне награде за књижевност „Александар Тишма” за цело-купни књижевни опус, у овом роману, као и у већине својих есеја и прозних текстова, тематизује однос савременог доба и страха Другог светског рата, пре свега Холокауста, односно тишину генерација о трауматичним дога-ђајима из прошлости. „Меморијал” прати младу жену која стоји на же-лезничком перону и чека свој закасне-ли воз. Жели да путује на исток, у Пољску, у онај град који су њени бака и деда некада напустили заједно с њеним оцем. Упушта се у потрагу за прошлосту, у тренутку када се очево пам-ћење и сећања на давна времена постепено губе, с циљем да пронађе одговор — али на шта? На том путо-вању прате је бројни гласови: гласови из прошлости, из њене унутрашњости, из непознатог...? Роман је са француског превела Ана Стошић.

Септембрина Љиљана Лукић (Агора)

Пред читаоцима је тиха, али снажна проза, у којој се живот при-казује у својим парадоксима... врста књиге која не галами, али остаје у читаоцу дуго након читања. Њени јунаци нису хероји у епском смислу — то су обични људи, често на ивици, растегнути између онога што осећају дубоко у себи и онога што им стварност, рутина и друштвене околности намећу. Ту долази до сукоба, али не нужно драматичног — чешће је то сукоб у тишини, у погледу, у мисли која остаје неисказана. Ауторка мајсторски отвара свет у којем се стварност и машта преплићу. Простор у коме се радње од-вијају делује као нека врста малог, затво-реног универзума — места које постоји истовремено у стварном и у унутраш-њем свету ликовна. Ту су присутни елементи свакодневице, али обрађени на поетски начин, што ствара утисак магичног реал-изма. Читалац се осећа као да присуствује неком древном при-поведању, испод крошње, у тишини и хладу.

ТЕОРИЈА КРЕАТИВНОГ ПИСАЊА

А зашто би мене слушао?

Чувен Карел Чапек, који је написао „Доброг војника Швевка”, али и „Рат људи и даждевњака”, исписао је и сатиричну приповест о новинарском занату, а она може да се примени и на писце. Дакле, тако обрађена, она би могла да (не)одговори на пи-тање од каквих се то људи регрутују писци? Школа за образовање писаца дефини-тивно не постоји, тако да су писци бивши банкарски службеници, студенти медицине, инжењери и службеници у извозном предузећу, правници, студенти књижевности. „Понекад су то као изгубљене егзистенције које су се закачиле за пи-сање књига... Човек по правилу постаје књижевник тако што у младалачкој наив-ности напише књигу, а на његово запрепашћење издавачке куће то објаве”!

Многи од писаца, више или мање успешних (славних), труде се да помогну мла-ђим, новодошлим, амбициозним будућим колегама. Тако су познати савети Данила Киша или Милицава Савића. А савети писаца младим колегама писаца ових редова казују да добар писац увек има контролу над текстом и никада је не губи. Затим, да је све дозвољено и готово да нема граница осим једног закона: „Дело мора да буде уверљиво. Читаоци морају да поверују писцу и да за реалност признају истинити догађај из живота, баш као и онај измаштани”... (Не постоји разлика између завод-љиве стварности која нас окружује и стварности литературе).

Будући писац не би требало да размишља о читаоцима док пише него само о причи; не треба да га оптерећује одређен начин писања, него мора да има слободу да за одређену тему одабере примерен начин, приступ, стил, језик. (Уосталом, не-замислив је број слика и доживљаја који постоје, а одређен део је остављен и буду-ћим писцима, стављен им на располагање, смештен у њиховом каталогу истина, бар као потенцијал).

Али, рекли би скептици, зашто веровати саветима других колега? Писац је инди-видуалац и није само „створач духовне стварности реализоване у структури књи-жевног дела, односно стваралац имагинативне књижевности, него је и аутор филозофских, научних, политичких, публицистичко-журналистичких списа, филмских сценарија”. Онда сигурно није чудно што се и доказани писци, творци са-вета за будуће списатеље, често обрате својим ученицима са последњим саветом: а зашто би мене слушао?

Ђорђе Писаревић

КРИТИКА НЕДЕЉОМ

Речити ослонци трајања

„Итака од облака”, Олена Планчак Сакач (Друштво новосадских књижевника, Нови Сад, 2025)

Пише: Сања Перић

У студији о српском песништву друге половине двадесетог века, Јана Алексић закључује да у мета-поетичности, упркос све интензив-нијим епохалним променама, лежи тајна песничке виталности. Друга збирка песама Олене План-чак Сакач *Итака од облака* пот-врђује да је метапоетичност онај елемент који поезију одржава на високом уметничком нивоу и на одстојању од заглашујуће „брбљивости света”. Узвишеним и свечаним тоном ови стихови под-сећају на традицију хаикуа и призивају стрпљивог читаоца, спремног да у смирености духа задржи пажњу на понуђеној слици. На сличан начин у делу се осваја сањана Итака, као место на ком се неизреције обликује у реч. Песникиња је свесна значаја и светости тог чина — што пот-врђује и мото с Кишовим речима да је „свака на-писана реч као постање” — али верује да се моћ стварања открива тек у додиру са другима, у љу-

вором вапи. [...] Реч моја на врху језика / што стоји и што се колеба / кроз иглене уши да прође”. Ово колебање није видљиво у језикос-тилском смислу: напротив, песникиња лако и неусиљено, али с пуном пажњом, ниже речи у језгровите стихове. Овакав однос према ства-рању обично је обележен усамљеничко-аскет-ском посвећеношћу, па изненађује што песникиња врло рано у збирци уводи двојство у преплету „двадесет прстију”. Као да се само на тај начин „грумени стварности” и „одломци вечности” могу повезати у смислену ниску вре-мена. Потребно је двоје: „ја” се прелива у „ми”, бу-дећи „усклик радости” и „уснулу веселост”, при чему „ја” није поништено, већ ослобођено и про-буђено. У песми о сину, међутим, говори се о заједништву тако што се казује прво о раздвајању њихових утроба: праве духовне повезаности нема без боли раздвајања.

У расцепу између два бића, или у препреци „из-међу себе и бескраја”, ствара се празнина која се ис-пуњава речју. Ако су „Итаке време застанака / да у тишини ухватимо речити ослонац”, поезија се показује као покушај да се тај ослонац обликује и осигура у трајању. Хронотопи мора и пустиње у поезији Олене Планчак Сакач омо-гућавају да се бескрај обухвати у мате-рији, а празнина преобрази у „спокојство ближе Богу / изван метежа времена”. Песак који се расипа у зрнца, као што се и наши животи расипају у епизоде, одломке и тривије, у послед-њој песми не истиче из клепсидре нити се губи у пустињи. „Писмо” пока-зује фасцинацију древним културама, присутну у неким од најбољих песама збирке, попут „Најплеменитије”, и ре-шава загонетку како се „музика језика” може укалупити у савршенство писма: „Печена глина је даровала вечност /

клинастом писму, оно што није / храмовима, пала-тама, зидинама / који су се расули у песку”. Збирка песама *Итака од облака* показује да поезија и данас може бити место сабраности, у којем се реч не троши, већ проналази своју меру у „речитим ослонцима” трајања. ■

УЗ ОБЈАВЉИВАЊЕ КЊИГЕ „С КАМЕЊЕМ, ХРИСТОВИМ, БЕЛИМ”, У КОЈОЈ СУ САБРАНЕ ПЕСМЕ СЕЛИМИРА РАДУЛОВИЋА

Човек ствара кад је сарадник Божји

Истински песник није онај објашњава свет покушавајући да створи неку своју слику света, него онај који открива тајну света, једну и јединствену, увек исту, на свој непоновљив начин. У библијском језику, искуству духа – а то искуство је забележено пре свега у Светој књизи – онај који је стваралац, који је Поета, у апсолутном смислу те речи, јесте Бог. Он је истински, једини, непоновљиви стваралац. Дакле, Бог је творац, а човек је створен по слици и прилици Божјој. То значи да он у себи носи дарове, носи потенцијале, баш да би стварао, да би био поета. Међутим, као што ништа није по себи у свету, већ је све дато, човек јесте добио дарове да их усавршава, али не може да ствара искључиво из себе, већ ствара онда када је сарадник Божји. Тако и поезија човекова, ако има за циљ да прослави себе, без сарадње с Богом, унапред је, по мом дубоком суду, промашена. Истински стваралац, поета, онај је који покушава да открије тајну, да обасја сваку филигрански учртану мисију Божју у оно што је плод његове љубави. И ми пред собом имамо књигу песама која, усуђујем се да кажем, јесте, у правом смислу те речи, стваралаштво. Јер ове песме јесу, управо, по дару Божјем: учествовање у откривању тајне света иза које се открива Поета, открива Бог.

Његова Светост
Патријарх Српски Порфирије

СНОВИ СВЕТОГ ПУТНИКА

... И који не сабира са мном,
расипа.

Јеванђеље по Луки, 11, 23*

1

Као што ратар вредни, радосна душа земаљска,
Док вуче бразду и баца семе златно,
Усред зиме, по мразу, у сусрет иде
Плодној жетви и плоду зрелом што сјаји
На гумну замишљеном, носећ га кући својој.
И као што кормилар, неустрашиви,
Сад смирен, у врху таласа који прети,
Без страха пред снагом мора побешњелог
И ветра којег се клоне сва срца незасита,
На крају пута тешког види благо небројано.
Као што војник стасити, хрлећ ка киши
Стрела, и не осећа и не види ране своје,
Већ хита к венцу победном, божанственом,

Тако се и ми што, пузећ приступамо к Њему,
И не узмичемо ни самом смрћу,
И држимо се пута тесног што води
У живот, не предајемо лако.

Јер, као што се први, гдекад, подневши труда,
Враћа кући шака празних, без рода заслуженог,
А други, неретко, иако предан једру своме,
У сусрет иде стени, ил' хриди некој, под водом,
Тако и трећи живот изгуби и кад свлада
И кад победи све противнике славне!

Па се и ми, сад утешени добром вечним,
Што растемо, све хвалећи се, у невољама
Нашим, сећамо ланаца тешких, рана
Неисцеливих и лека тајанственог,
Ал' не од биља земаљског, него од речи
Потеклих с небеса, јер га не држи рука
Лекара простог, већ вечност што капље
С усне Пророкове –

Јер је све ово што око види знамења лажних
Траг. А оно што не види сад бива делање
Вечно, добро што води спасењу вечном!

2

И као дрвеће које, кад зазими, не издржи
Удар мразни и изгуби живота сок,
Па наго, с пролећа, бива посечено
И изгнано из шуме, заувек, огрева ради,

Тако се и душа грешна, све даље од Бога живог,
Из блата, сабира на трен, па у дан последњи
Бива хитнута у огањ неугасиви.
Јер, све се, изнова, рађа! И дрво, оголело,
Празно и душа грешна, опустела.
И ветар што виче врховима дрвећа!
И лишће што плаче, сад певајући,
И спушта се, сасушено, над вечни
Починак праведника. Јер, на земљи се,
Душо моја, о, душо душе моје, као лишће
На дрвећу, смењују синови људски!

И тај лист невини, што шуми, безбрижан
И игра на поветарцу, сад суши се
И трули, ал' изнова се рађа, сад сунчан,
Кад олиста природно књига и украси се
Плодовима и цвећем обиче у пролеће,
Јер, шта је живот наш земаљски, ако не живот
Листа на дрвету! Јер, шта је суза наша,
Ако не суза Искупитеља! Јер, шта је
Светлост наша, ако не светлост цветова
Дивљих, што на слободи, орошени, у капи
Свакој спуштају зраке налик сунчевом зраку.

А кад се у сузама и праху, док гледах срце
Своје, далек од наде сваке, сетих Оног
Што ме благом мишљу, с извора хладног, као
Путника намерника, вођаше к Писму
Непролазном, па, усправљен, ставши на ноге
Своје, стигох на место шатора давног, рекох –
Шта ме се тиче човек и стаза Земаљска, обманљива!
У Бога се уздам!

Јер, као што, на ливади пространој,
Стасава звук травке сваке, светле и чисте,
И као што се сунце огледа у капи росе,
Тако и праведник седа за свету трпезу
Сам, у себи самом, гласећ име Његово.

3

Је ли што боље, на земљи, брате
Мој, највољенији? Сејачу ведри, што
Улазиш у сенку многоструку! Све пратећ
Сад насмејано, сад бледо лице месеца.

Све је јасно, као на длану, кажеш –
Ако си слаб и нејак у малом ко ће ти
Подарити благо велико!

Страх ме, кажем, брате мој, највољенији,
Таласа реке огњене, мрака у којем нема
Трачка светлости. Страх ме од мука
Непрекидних, неподношљивих! Дрхтим
Пред казном, вечном, неизбројивом

И обручем нераскидивим, што стеже груди.
Плашим се смрти, брате мој, највољенији,
Горчине њене, тартара хладног, анђела
Лепог и страшног! И војске, силе небеске!
Злобних главара таме и свих дана
У које плаках!
Тумарања, безглавих, метежних, земаљских,
Све од младости ране до часа смртнога.

Плашим се плача деце и сузе деце,
Знања крчкога света крчкога, па и
Мирнога и светлога весника кад,
Изненада, ступи пред душу моју.
Плашим се, брате мој, највољенији,
Таласа морског кад се, бесан, пење уз
Обалу и стене подводне, у сенци морских
Струја, непредвидиве, узане оштрице мача,
Капи крви у ваздуху, случајне мрље од
Мастила, ноге своје о коју се спотичем.
Правде Очеве и патње Очеве и пута
Пространог, царског.
Греха што осваја, поробљује и баца
У окове страшне.

Плашим се страха мога сверадоснога,
Што ме као песника роди, врхова
Планинских кад забеле снегом,
Кристала чистих и мразом
Спаљене траве, грмова ружа дивљих,
Плода зрелог и плода незрелог.
И дрхтим, ветром покорен –
И кад доведем све под конач
И у глави болесној
И у глави здравој!

Плашим се, брате мој, највољенији,
Семена трага, али и биљке узрасле.
И таме смрти и сенке смрти, облака свих
И густог ткања магле, шума листа клонулога,
Ћутања дубоког. Звезде јутарње
И куће месеца младог, зрнаца
Неизбројивих песка морскога. Ноћи која се
Никада не завршава, већ те позива
На сан тавни.

И још кажем, за звездом апостолском,
Брате мој, највољенији,
Кад се од жеге тешке усија ваздух –
Не требају здрави лекара него болесни!
Овде су путевци славе, овде ћеш мрети!

Песник брине о спасењу

Селимир Радуловић, последњих година у нарочито продуктивној фази свог стваралаштва, овећан низом нових песничких остварења и књижевних признања, пева с древном понесеношћу. Тако и хода овим светом, тако и дела у јавном животу. Он пева молитвено и све своје поуздање поклања Оцу своме за којег верује, чврсто, да је отац свима нама. Може ли се тако певати у нашем добу? Ако може, песник је паскаловски победник, ако не, ипак има нечег отменог у његовом хтењу, посвећености, трагању, сјају лектире... То је изазов за читаоца – кад га реши у стиховима све ће доћи на своје место! Далек у времену и ставу, песник брине о спасењу и у томе види основну драму израза – казивати једино у чему лежи спас, оно што је изнад свих и сваког од

нас. То, у исти мах, значи певати више окренут добу од Дантеа до Милтона, него промени која се одиграла између Игоа и Бодлера, када се поезији намећала фигура Сатане. У својим аутопоетичким исказима, он се посебно осврће и ослања на Хелдерлина и Рилкеа.

Може ли се повратити оно што је изгубљено од Малармеа до Аполинера, код кога се сломила чак и неприкосновена целовитост самога стиха? Иван В. Лалић је у том искуству открио своје каноне, а Милосав Тешић изворни бруј песме. Селимир Радуловић се, са тог места, моли песничким речима и верује у њих.

Александар Јерков

ДЕВЕТА УМЕТНОСТ: „ЈА УБИЈАМ ДИВОВЕ“
ЏОА КЕЛИЈА И КЕНА НИМУРЕ

У измаштаном свету

Пише: Драган Стошић

Она је ученица петог разреда, раздражљива је, „ванземаљац“ зрелији од својих вршњака (видно у дијалозима), Барбара Торсон обузета је фантастиком, и нарочито „видео-игром улога (РПГ)“ - *Dungeons & Dragons (Тамнице и змајеви)*, толико да не само да свима прича како убија дивове уз помоћ древног викингског ратног маља, већ и сама почиње да верује у то. А, дивови, како тврди, долазе, и велика су претња свету у коме живи, и зато сматра да мора да их пре тога уништи.

У графичкој новели *Ја убијам дивове* Џоа Келија и Кена Нимура, коју је крајем прошле године објавио Darkwood, у преводу Диане Дуканац, уз-

деценију касније, 2017. реализован је истоимени, фантастични филм, у режији Андерса Волтера по сценарију Џоа Келија.

„Џо Кели је написао изузетно интелигентну причу о детету које користи машту како би се носило са окрутном стварношћу. Она је нарогушена, не нарочито симпатична особа, али и опишљиво, тродимензионално људско биће. На крају њеног путовања, док сам окретао последње странице, сузе су ми се сливале низ лице. Али оне нису биле резултат

јефтине сентименталне манипулације. Не, ова прича је заслужила моје сузе. Била је сива и брутално истинита“, пише филмски редитељ Крис Коламбас у поговору за ово издање.

Кад се рашчлани графички роман *Ја убијам дивове*, пажљиво „око“ приметите да је реч о нечему што није баш манга, као што није ни епска фантастика. Заправо, то је обична, а опет, грандиозна прича о унутрашњој борби једне девојчице у периоду када се формира за читав живот, чије одрастање и борбу против ствари са којима нико од одраслих не може сам да изађе на крај. А, како ова девојчица „расте“, тако и аутори све храбрије „израстају“, поготово Нимура, чији цртеж и кадрирање са сваким новим панелом, нарочито у другој половини стрипа, делују све импресивније. Не треба,

Џо Кели је написао изузетно интелигентну причу о детету које користи машту како би се носило са окрутном стварношћу

коначно, заборавити ни „бонус“ материјал на крају албума, назван *Џо и Кен - креативни тим*, са текстуално-визуелним, духовитим коментари на поједине табели. Дизајн ликова, Дизајн позадина, Нацрт, Цртеж, Графички дизајн, Ово је крај, и Промоција, наслови су који говоре сами за себе.

Кен Нимура (José María Ken Niimura del Baggio, Мадрид, 1981) шпански је аутор графичких новела, од оца Јапанца и мајке Шпанкиње, најпознатији, управо, по стрипу *Ја убијам дивове*. „Ово је мој дужи професионални рад на стрипу“, обратиће се читаоцима „Иза сцене“ овог издања, а сценариста, Американац Џо Кели (Joe Kelly), аутор с листе бестселера Њујорк тајмса, као и потписник многобројних епизода суперхеројских стрипова (*Supergirl, Action Comics, Deadpool...*) поручиће им да је „Барбарина прича постала једнако Кенова колико је икада била моја - и, надам се, ваша“. ■

роци Барбариног проблематичног понашања постепено се разоткривају док она покушава да помири свој измаштани свет и онај прави.

Окружема нездравом средином: малтретирају је силедије, од пријатеља ни трага, има породичне проблеме, који ће постепено са развојем приче, од успутних доћи у фокус... Барбара, дакле, мора да пронађе неки свој свет, у коме обитавају монструми, али им се она храбро супротставља налазећи, тако, неку врсту свог спокоја. Све ће се, међутим, променити, кад упозна нову девојку из комшилука и спријатељи се са њом, а потом и психолошкињу која упорно покушава да „провали“ ко су и шта ти „дивови“ против којих се Барбара бори без престанка.

Вишеструко награђивани графички роман *Ја убијам дивове*, између осталог и Међународном манга наградом 2012, британак, духовит и комплексан, оригинално се појавио у седам свезака америчког издавача *Image Comics*, од јула 2008. до јануара 2009, а исте године објављена је и комплетна варијанта у албуму (меки повез у мају, тврдокоричени у новембру). Црно-бела прича тече кроз поглавља Чекић, Искра, Оклоп, Утвара, Жртва, Титан, и Крај, све то упаковано у рољеркостер емоција и смештено у „свет дивова“, у коме је она (Барбара) хероина која их „убија“. Готово

ПОЗОРИШНЕ ПРЕМИЈЕРЕ:
„НА ОТВОРЕНОМ ДРУМУ“, СТИВ ТЕШИЋ,
РЕЖИЈА НИКОЛА БУНДАЛО, НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ, СУБОТИЦА

Апокалипса никад

Пише: Светислав Јованов

А шта би било да је, Годо – фигура коју ишчекују Бекетове (метафизичке) скитнице у једној од најзначајнијих драма модерног доба – (ипак) дошао? На овој хипотези, као једној од својих кључних премиса, заснива се горко цинична „дистопијска“ драма Стива Тешића „На отвореном друму“, која је, на сцени Дrame на српскохрватском језику суботичког Народног позоришта, у режији Николе Бундала, доживела изражајно упечатљиво и савременом сензибилитету прикладно упризорење.

Драмски опус Стива Тешића (1942–1996) није ни изблиза довољно промовисан код нас, без обзира на чињеницу порекла (Тешић је рођен у Ужицу као Стојан, а са 14 година са породицом се преселио у САД), а још више на његову вредност, потврђену и значајним наградама. Ипак, и поред запаженог старта у театру (награда „Драма Деск“ за најбољег новог аутора), Тешић постиже глобални успех најпре на филмском плану – „Оскарем“ за оригинални сценарио „Четири мангупа“ (режија

тако што их из метафизике поново враћа у историју: отуда ратови, преки судови, тортуре. С друге стране, из исте намере проистиче и Тешићево „ревизионистичко“ виђење Исусовог (поновног) страдања. Док Ал и Анђео, тиме што коначно одбијају налог (нове власти) да убију Исуса како би спасли сопствену кожу, успевају да открију у себи зрно доброте, Монах прихвата поменути задатак, образлажући га маестралним цинизмом, достојним Великог Инквизитора: појава „живог Бога“ окачењује саму „идеју Бога“, спречава плурализам тумачења и наду.

Приступајући недогматски сценском тумачењу Тешићевог комада, Никола Бундало тежи да му приподоби актуелна сазвучја како на значењском – понајвише међужанровском! – тако и на визуелном плану. У погледу првог, његова карактеро-

Питер Јејтс). Након тога, Тешић ради сценарије за тадашњу редитељску елиту – Артура Пена, Џорџ Рој Хила, Џона Бедема – али упоредо с тим отпочиње и низ зрелих позоришних комада. Међу њима се, уз „Брзину таме“ („реалистичка“ парабола о еколошком али и духовном загађењу), комбинацијом вишезначности и продорности се највише истиче „На отвореном друму“ (1992).

Према за просторну и временску одредницу овог комада аутор узима фразу „грађански рат“, амбијент ове драме је далеко универзалнији. Реч је о (дословно!) пост-апокалиптичком пејзажу, кроз који главнија пар скитница: Ал, који телгећи колица натоварена (опљачканим) сликарским ремек-делима, ослобађа са вешала (од неке руље безразложно осуђеног, па остављеног) Анђела – да би му потоњи, од равне снаге и неугог ученика постао равноправни партнер и, чак, пријатељ. Оно чему дует скитница стреми јесте уточиште у недефинисаној „Земљи слободних“, а оно од чега бежи јесу, у крајњем свођењу, неред, насиља и диктатуре изазване самом Апокалипсом (Откровењем) – тачније, дословном поновном појавом Исуса Христа на земљи. Наводећи на том путу своје јунске кроз слалом између метафизичких (Анђео: „У чему је смисао напретка ако ћемо сви ми умрети?“), и апсурдних (Ал: „Ми ћемо обезбедити вешала, а ви обезбедите кривицу“) жаршта, аутор парафразира ликовне, ситуације и симболе из „Чекајући Годоа“

лошка разрада пара главних протагониста знатно динамизује радњу: реч је првенствено о томе да промишљено акцентовање Анђеловог растућег поверења у цивилизацијске вредности постепено ствара све ефектнији контраст у суочавању са Аловим растућим разочарањем у исте. Углавном успешно уочивши опасност од претварања оваквог контраста у јалову „философску драму“, Бундало ју је у највећој мери отклонио доследним смењивањем жанровских „кључева“: од ироније и сарказма до апсурдног цинизма, од грубе фарсе и злоћудне гротеске, до безнадежног апсурда.

Ово, наравно, не би било ни издалека могуће без паметне и тачне поделе, у којој средишње место заузимају Димитрије Динић (Ал) и Милан Вејновић (Анђео). Док Динић при томе игра Ала са комбинацијом погмуле напетости и готово застрашујуће елегантије што подсећа на руине Харолда Пинтера, Вејновић нам са филигранским осећајем за парадокс слика све димензије наивног варварства. У једној од кључних сцена, припреми за убиство Христа, тумачећи лик Монахиње у распону од паклене аналитичности до очајне агоније, Сања Моравић претвара тај узбудљиви дует у атрактивни трио. Најзад, визуелно-колористичке вредности које карактеришу сценографију Драгане Пурковић Мацан, као и костиме Марка Маросиука, допринесе утиску о представи „На отвореном друму“ као солидном и уметнички провокативном остварењу. ■